

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-28>

УДК 332.14:339.477

СТРАТЕГУВАННЯ СОЦІОЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ¹

STRATEGIZING THE SOCIO-ECOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE CARPATHIAN REGION OF UKRAINE

Левицька Ольга Олександрівна

кандидат економічних наук,

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього
Національної академії наук України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8174-9918>

Levytska Olha

State Enterprise «Dolishniy Institute of Regional Research
of National Academy of Sciences of Ukraine»

У статті обґрунтовано стратегічні пріоритети регіональної політики покращення соціальної та екологічної компонентів якості життя населення Карпатського регіону України. Виявлено ключові переваги, недоліки та можливості для подальшого удосконалення процесу стратегування соціоекологічного розвитку регіону. Запропоновано нові ініціативи у сфері екологізації та соціального поступу, а також розширення співпраці областей Карпатського регіону щодо підвищення стандартів життя населення в умовах сучасних викликів і суспільних потреб. Наголошено на необхідності використання розумних технологій, цифрових рішень та організаційних інновацій у соціальній та природоохоронній сфері Карпатського регіону, а також на необхідності розроблення дієвого економічного та адміністративного стимулювання охорони довкілля з відповідним нормативно-правовим супроводом.

Ключові слова: регіональний розвиток, стратегічне забезпечення, якість життя, соціальна компонента, екологічна компонента, Карпатський регіон.

В статье обоснованы стратегические приоритеты региональной политики улучшения социального и экологического компонента качества жизни населения Карпатского региона Украины. Выявлены ключевые преимущества, недостатки и возможности дальнейшего совершенствования процесса стратегирования социально-экологического развития региона. Предложены новые инициативы в сфере экологизации и социального развития, а также расширение сотрудничества областей Карпатского региона по повышению стандартов жизни населения в условиях современных вызовов и общественных потребностей. Отмечено необходимость использования разумных технологий, цифровых решений и организационных инноваций в социальной и природоохранной сфере Карпатского региона, а также необходимости разработки действенного экономического и административного стимулирования охраны окружающей среды с соответствующим нормативно-правовым сопровождением.

Ключевые слова: региональное развитие, стратегическое обеспечение, качество жизни, социальный компонент, экологический компонент, Карпатский регион.

The current article substantiates the strategic priorities of the regional policy for improving the social and environmental components of the quality of life of the population in the Carpathian region of Ukraine. The key advantages, disadvantages and opportunities for further improvement of the process of strategizing the socio-ecological development of the region have been identified. It was found that despite the obvious progress in ecologization and humanization of the economy, the Carpathian region of Ukraine faced a number of challenges (practical difficulties in implementing adopted programs and strategies, lack of resources and financial capacity to implement the declared goals, etc.) due to shortcomings in strategic support of environmental and social components of quality of life in the region. Among them, in particular, it is worth noting the excessive formalization and stereotyping of the methodology of developing, monitoring and evaluating the effectiveness of regional development strategies and action plans for their implementation; lack of comprehensive assessments of environmental and social implications and coherence

¹ Стаття підготовлена у межах виконання НДР «Якість життя населення карпатського регіону України: екологічні та соціальні детермінанти» (номер державної реєстрації 0121U111772, 2021 р.)

of existing strategic documents; declarativeness of many ideas and provisions, disregard for the impact of the Covid-19 pandemic on the state and changes in the social and economic systems of the regions (except for the programs for developing health systems in the analyzed territories); controversial goals regarding strengthening of social and environmental components of quality of life in the context of resource capacities of the regions. New initiatives in the field of ecologization and social progress are proposed, as well as expanding of cooperation between the territories of the Carpathian region to improve living standards in terms of the current challenges and societal inquiries. Special emphasis is put on the need to use smart technologies, digital solutions and organizational innovations in the social and environmental spheres of the Carpathian region, as well as the need to develop effective economic and administrative incentives for environmental protection with appropriate legal support.

Keywords: regional development, strategic support, quality of life, social component, ecological component, Carpathian region.

Постановка проблеми. Ефективне використання можливостей регіонів з урахуванням їх специфіки потребує дієвих інституціональних механізмів та інструментів, що дозволяють регулювати компоненти якості життя населення, забезпечуючи реалізацію не лише регіональних інтересів, а й загальнонаціональних стратегічних цілей. У цьому руслі соціоекологічний розвиток Карпатського регіону України визначається співпрацею представників органів влади державного та регіонального рівня з чітким розмежуванням повноважень, налагодженням діалогу між різними секторами і сферами господарювання, а також соціальною відповідальністю усіх зацікавлених сторін. Очевидно, що для втілення моделі сталого регіонального розвитку традиційних методів і підходів видається недостатньо, тому мають залучатися нові партнери (заклади освіти, екосвідомі групи, активні учасники громади) та використовуватись нові візії стратегічних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні та прикладні аспекти якості життя населення в межах різних територіальних систем широко досліджують у своїх працях Е. Лібанова, О. Гладун, Л. Лісогор (національна матриця індикаторів якості життя [1]), А. Колот, М. Шаповал, Д. Богиня, В. Мандибура, І. Гукалова, Л. Ткаченко, Н. Борецька, В. Постніков, О. Поплавська та інші українські вчені. Більшість напрацювань стосуються обґрунтування соціальних детермінант добробуту населення. Водночас, екологічним складовим сталого суспільного розвитку країни, регіонів і громад присвячені результати досліджень О. Макарової, В. Новікова, С. Пирожкова, І. Сторонянської, Д. Мальчикової, І. Гукалової, В. Химинця та ін. Концептуальні питання стратегічного управління та планування суспільного розвитку достатньо комплексно розкриті у працях В. Бесєдіна, А. Гальчинського, В. Геєця, Н. Горшкової, Я. Жаліла, І. Крючкової, І. Манцурова, С. Чистова. Проте, сучасні виклики та загрози, а також зростання міжрегіональних

диспропорцій у параметрах якості життя населення України актуалізують потребу стратегування нових напрямів розвитку із врахуванням специфіки конкретного регіону.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування нових соціальних та екологічних векторів реалізації політики забезпечення якості життя населення Карпатського регіону України.

Виклад основного матеріалу. Готовність регіонів України до імплементації нових векторів екологічного та соціального розвитку відображається у розробленості цих напрямів у відповідних регіональних стратегіях. Так, зокрема, в областях Карпатського регіону України цим питанням відводиться належна увага, адже регіону притаманні вагомні соціальні проблеми, а також загрози екологічній безпеці (табл. 1). Перш за все, існує проблематика забезпечення соціальної стабільності в Карпатському регіоні через специфіку його областей, а саме через: високу міграційну активність, нижчий соціально-економічний розвиток окремих територій Закарпатської та Івано-Франківської областей порівняно з промислово розвинутими територіями України, наявність значної частини гірських регіонів Українських Карпат, які мають об'єктивно нижчий рівень соціальної інфраструктури і безпекоспроможності [2–3; 9].

Водночас, екологічна специфіка Карпатського регіону пов'язана, передусім, із проблемами знеліснення територій та деградації лісових екосистем, порушення гідрологічного режиму гірських рік, що часто призводить до повеней та інших небезпечних стихійних процесів, виснаження сільськогосподарських земель, забруднення регіону відходами різного ступеня небезпеки тощо [8].

Такі умови та чинники формують середовище соціально-екологічної вразливості регіону, визначають перспективи його економічного зростання і добробуту населення, а отже, повинні враховуватись у стратегуванні регіонального розвитку.

Таблиця 1

Орієнтованість регіональних стратегій розвитку областей Карпатського регіону на зміцнення соціальної та екологічної компонент якості життя

Регіональні стратегії розвитку на 2021–2027 рр. (дата схвалення, № ріш.)	Стратегічні цілі (СЦ)	
	соціальна компонента	екологічна компонента
Закарпатська область (рішення облради 20.12.2019 р. № 1630)	СЦ 1. Збереження й розвиток людського та соціального капіталу	СЦ 4. Забезпечення охорони довкілля, екологічно збалансованого і раціонального природокористування та просторової гармонії
Івано-Франківська область (рішення облради від 21.02.2020 № 1381-34/2020)	СЦ 3. Створення комфортних і безпечних умов проживання в області	СЦ 3. Створення комфортних та безпечних умов проживання на території області
Львівська область (рішення облради від 24.12.2019 р. № 948)	СЦ 2. Якісне життя	СЦ 4. Чисте довкілля
Чернівецька область (рішення облради від 8.12.2019 р. № 4-21/VII)	СЦ 4. Розвиток людського капіталу як основа соціально-економічного зростання	СЦ 3. Створення комфортних та безпечних умов проживання на території області

Джерело: систематизовано за результатами аналізу регіональних стратегій розвитку [7]

На основі аналізу положень регіональних стратегій розвитку областей Карпатського регіону з'ясовано, що пріоритети людського розвитку та екологічної безпеки визнані одними з ключових у більшості регіонах. Система напрацьованих цілей і завдань щодо забезпечення якості життя населення чотирьох областей та зростання його добробуту охоплює діяльність у різних соціально-економічних сферах, серед яких: забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної освіти, соціальних послуг, популяризація здорового способу життя, підтримка спорту, розвиток регіонального ринку праці, зміцнення громадянської безпеки, формування безбар'єрних просторів для включення в активне суспільне життя осіб з інвалідністю. Водночас затверджені регіональні стратегії орієнтуються на умови розвитку, притаманні допандемійному періоду, що не віддзеркалює фактичного стану економіки та життя суспільства. Крім того, у стратегіях не зазначено механізму балансування та узгодження різних цілей, адже деклароване соціально-економічне зростання регіону часто супроводжується посиленням навантаження на екологічну систему. До прикладу, будівництво вітроенергетичних установок для виробництва електроенергії у Львівській області, розгортання великомасштабних туристичних об'єктів на Закарпатті, створення великих муніципальних об'єктів (комплексів) для переробки та утилізації твердих відходів у Чернівецькій та Львівській областях потребують додаткових процедур оцінки впливу

на довкілля та умови життя місцевого населення, зокрема в частині: впливу на атмосферне повітря через викиди біогазу, забруднення ґрунтів та водних об'єктів, шумового навантаження, раціональності використання ресурсного потенціалу територій тощо.

Надмірна формалізація процедур створення регіональних стратегій, а також шаблонне слідування методиці розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [5] хоч і спрощують бюрократичність процедур та пришвидшують процес затвердження регіональних стратегій, однак залишають поза увагою велику кількість вагомих проблем місцевого розвитку, не враховуючи специфіку тієї чи іншої території. Звідси і проблема декларативного характеру переважної більшості обласних стратегій і відповідно планів їх реалізації.

Важливою перспективою у сучасних умовах є удосконалення чинної програмно-стратегічної бази соціоекологічної політики регіонів шляхом доповнення її інноваційними напрямами, цифровими рішеннями, «розумними» підходами і завданнями (табл. 2). Упродовж 2017–2021 рр. результатами активної соціальної та екологічної політики Карпатського регіону стала низка стратегічно важливих напрацювань. Їх контент-аналіз дозволив з'ясувати ключові цілі і завдання за цими сферами якості життя та виявити нові перспективи соціоекологічного розвитку регіону.

Таблиця 2

**Стратегічне забезпечення процесів соціальної орієнтації
та екологізації суспільного розвитку Закарпатської області**

Стратегічні документи	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
Закарпатська область	
Програма соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2022 рік (ріш. ЗОР № 28 від 17.12.2020)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення якості освіти на інноваційній основі. 2. Виявлення та облік нових об'єктів культурної спадщини. 3. Впровадження екологічної і природоохоронної складових у розробку і оновлення містобудівної документації. 4. Розвиток людських ресурсів у галузях смарт-спеціалізації.
Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2021–2023 роки (розп. ЗОДА № 730 від 14.12.2020)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поетапне розв'язання техногенно-екологічної проблеми на території Солотвинського гірничопромислового району. 2. Інноваційні методи реконструкції очисних споруд, магістральних водоводів.
Регіональна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Тиса у Закарпатській області на 2013–2021 роки (ріш. ЗОДА № 847 від 27.12.2013)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Застосування розумних технологій для зведення берегоукріплень та проведення протиерозійних заходів. 2. Утворення центрів трансферу технологій, центрів промислового інжинірингу з водопостачання та водовідведення і т.ін.
Стратегія управління відходами у Закарпатській області до 2030 року (ріш. ЗОДА від 08.01.2020)	Створення та розбудова системи управління відходами у регіоні на зразок європейської моделі.
Івано-Франківська область	
Програма охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року (ріш. ІОР № 285-10/2021 від 12.11.2021)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення регіональної інформаційно-аналітичної системи моніторингу стану довкілля. 2. Поетапне розв'язання техногенно-екологічної проблеми на території Калуського гірничопромислового району. 3. Розроблення дієвого економічного та адміністративного стимулювання охорони земель з відповідним нормативно-правовим супроводом на місцевому рівні.
Регіональний план управління відходами у Івано-Франківській області до 2030 року (проект)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Запровадження постійного моніторингу стану звалищ твердих побутових відходів в області. 2. Підвищення місцевої спроможності контролювати викиди, проводити й аналізувати випробування на викиди аерозолів та інших забруднюючих речовин.
Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2021 рік (ріш. ІОР № 181-7/2021 від 09.07.2021)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Удосконалення форм і методів обслуговування інституціями соціальної інфраструктури з використанням новітніх технологій. 2. Запровадження екологічно-дружніх технологій перероблення відходів і рекультивації територій регіону, порушених внаслідок розміщення відходів.
Комплексна програма “Здоров'я населення Прикарпаття на 2021–2025 роки” (ріш. ІОР №33-2/2020 від 23.12.2020)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Організація ІКТ-навчання для медичних працівників для формування у них цифрових навиків. 2. Розвиток нових біомедичних технологій та механізмів захисту від небезпечних біорозробок.
Львівська область	
Програма соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області на 2021–2023 роки (проект)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Посилення інтелектуалізації та цифровізації праці (системи електронного найму, оцінювання, навчання, управління персоналом). 2. Розроблення регіональної інформаційно-аналітичної системи моніторингу стану довкілля (екоплатформа).

(Закінчення таблиці 2)

Стратегічні документи	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
Львівська область	
Стратегія розвитку освіти Львівщини на період до 2027 року (ріш. ЛОР №63 від 18.02.2021)	1. <i>Запровадження нових форм електронної освіти</i> (на базі хмарних технологій, соціальних мереж). 2. <i>Посилення розвитку «м'яких» соціальних навиків та креативно-інноваційного мислення.</i>
Програма розвитку освіти Львівської області на 2021–2025 роки (ріш. ЛОР № 64 від 18.02.2021)	
Комплексна програма соціальної підтримки окремих категорій громадян Львівської області на 2021–2025 роки (ріш. ЛОР № 54 від 23.02.2021)	Апробація інтегрованої моделі надання соціальних послуг і деяких видів державної соціальної допомоги, які надаються залежно від сукупного доходу сім'ї (долучення громад області до реалізації експериментального проекту, за підтримки МБРР, з організації в громадах соціальної роботи із сім'ями та дітьми, які належать до вразливих груп та/або перебувають у складних обставинах [4]).
Програма охорони навколишнього природного середовища Львівської області на 2021–2025 роки (ріш. ЛОР № 72 від 18.02.2021)	1. <i>Поетапне розв'язання техногенно-екологічної проблеми</i> на території Червоноградського і Стебницького гірничопромислових районів. 2. <i>Розбудова інженерної інфраструктури</i> для організації технологічних виробництв, започаткування гнучких моделей партнерства у сфері поводження з відходами.
Програми розвитку лісового господарства Львівської області на 2017–2021 роки (ріш. ЛОР № 363 від 14.02.2017)	1. <i>Запровадження нових природозберігаючих технологій</i> проведення лісозаготівель. 2. <i>Ведення моніторингу санітарного стану лісів</i> на основі комплексних спостережень та досліджень.
Чернівецька область	
Комплексна програма з охорони навколишнього природного середовища «Екологія» у Чернівецькій області на 2019–2021 роки (ріш. ЧОР № 42-30/19 від 27.03.2019)	1. <i>Стимулювання впровадження інноваційних технологій</i> (смарт-інфраструктури) у сфері поводження з побутовими і промисловими відходами. 2. <i>Підтримка передових дослідницьких проектів</i> із забезпечення екологічної безпеки та збереження біологічного різноманіття.
Комплексна програма розвитку освітньої галузі Чернівецької області на 2018–2022 роки (ріш. ЧОР № 9-21/18 від 27.03.2018)	1. <i>Створення і поширення інституту наглядових рад</i> при закладах професійно-технічної освіти як спеціального органу контролю якості освіти. 2. <i>Розроблення механізмів матеріального стимулювання обдарованої учнівської молоді.</i>
Регіональна програма розвитку культури на 2020–2022 роки (ріш. ЧОР № 226-35/19 від 18.12.2019)	1. <i>Розширення інструментів фінансової підтримки</i> креативних індустрій. 2. <i>Долучення до програми Європейського Союзу «Креативна Європа»</i> через регіональні проекти у сфері культури, медіа, міжкультурного діалогу.
Регіональна програма молодіжної політики у Чернівецькій області на 2021–2025 роки (ріш. ЧОР № 20-2/21 від 30.03.2021)	1. <i>Розширення інноваційно-інформаційного простору</i> для забезпечення розвитку молоді. 2. <i>Посилення роботи з розвитку міжнародного молодіжного співробітництва</i> і проектів (Креативна Європа, Еразмус+, EU4Youth).
Регіональна програма підтримки обласних комунальних закладів охорони здоров'я на 2020–2022 роки (ріш. ЧОР № 22-2/21 від 30.03.2021)	1. <i>Розвиток цифрових трансформацій</i> в системі охорони здоров'я. 2. <i>Долучення закладів охорони здоров'я регіону до ініціатив, пов'язаних із запровадженням нових електронних сервісів</i> для протидії поширенню COVID-19.

Включеність регіону у сучасні процеси екологізації та гуманізації суспільного розвитку, його орієнтованість на загальноєвропейські та світові тренди при формуванні соціальної та екологічної політики підтверджують наміри щодо утвердження високих стандартів життя населення Карпатського регіону. Попри деяку шаблонність і декларативність стратегій та програм щодо розвитку екологічної і соціальної компонент якості життя населення Карпатського регіону України, виявлено низку переваг та перспектив для удосконалення чинної стратегічної бази (табл. 3).

Загалом, для імплементації ініціатив у сфері екологізації та соціального поступу, а також розширення співпраці областей Карпатського регіону з міжнародною спільнотою потрібно

нарошувати власний інноваційний та «цифровий» потенціал, підвищувати регіональну конкурентоспроможність, покращувати інституціональну складову політики забезпечення соціоecологічної сталості регіону.

Висновки. Таким чином, в умовах переходу від централізованого управління до «політики на місцях», система стратегічних інструментів регулювання якості життя населення набуває особливої актуальності, а комплементарність цих інструментів на різних організаційних рівнях (на рівні держави, регіону, громади) стає одним із критеріїв ефективності управління.

Стратегічні пріоритети Карпатського регіону на шляху становлення його як території з високими стандартами життя лежать у таких ключових площинах: забезпечення охорони довкілля,

Таблиця 3

Ключові переваги і недоліки стратегічного забезпечення екологічної та соціальної компонент якості життя у Карпатському регіоні України

Критерії	Переваги	Недоліки
<i>Процедура створення та оцінки результатів регіональних стратегій</i>	Спрощена та уніфікована процедура відповідно до затверджених методичних рекомендацій Міністерства пришвидшує та полегшує процеси розроблення і прийняття стратегій	Надмірна формалізація і шаблонне слідування методиці залишають поза увагою велику кількість вагомих проблем місцевого розвитку, не враховуючи специфіку тієї чи іншої території
<i>Узгодженість соціальних та екологічних пріоритетів сталого розвитку, врахування їх імплікацій</i>	Екологічна експертиза регіональних планів заходів щодо соціально-економічного розвитку, захисту довкілля, раціонального природокористування та інших питань є обов'язковою	Відсутність комплексних оцінок екологічних та соціальних впливів і комплементарності чинних програм, планів і стратегій; недостатність додаткових заходів, спрямованих на мінімізацію або компенсацію потенційних залишкових негативних наслідків
<i>Практичність стратегічних цілей і завдань</i>	Особлива соціальна значимість і практичне спрямування окремих цілей і завдань	Проблема декларативного характеру переважної більшості обласних стратегій, цільових програм і відповідно планів їх реалізації
<i>Реальність виконання стратегій, програм і планів</i>	Присутній прогрес і позитивна практика за деякими стратегічними ініціативами, де спостерігається посилений державний і громадський контроль	Контроверсійність обраних цілей щодо зміцнення соціальної та екологічної компонент якості життя в контексті ресурсних можливостей областей
<i>Галузеві пріоритети соціально-екологічної політики</i>	Чітка галузева спрямованість відповідної політики областей: зміцнення екобезпеки і збереження біорізноманіття (Закарпатська), соціальна підтримка вразливих категорій (Івано-Франківська), розвиток освіти та зменшення забруднення довкілля (Львівська), молодіжна політика (Чернівецька)	Недопрацьованість інших важливих проблем та потреб місцевого розвитку

екологічно збалансованого, безпечного і раціонального природокористування та просторової гармонії (екологічна компонента); забезпечення гармонійного соціального розвитку на засадах соціальної інклюзії, рівності, сталості і захищеності. Такі амбітні цілі задекларовані у регіональних стратегіях розвитку, однак не завжди підкріплені конкретними програмами їх реалізації. Водночас, галузева спрямованість соціальної та екологічної політики областей Карпатського регіону відображена у великій кількості цільових програм і стратегій розвитку базових сфер суспільного життя та галузей матеріального виробництва (соціально-гуманітарної сфери, природоохоронної сфери, лісового господарства, водного господарства тощо).

З'ясовано, що попри очевидний прогрес у питаннях екологізації і гуманізації економіки, Карпатський регіон України зіткнувся з цілою низкою викликів (практична складність реалізації прийнятих програм і стратегій, нестача

ресурсів і фінансової спроможності втілення задекларованих цілей тощо), котрі зумовлені недоліками стратегічного забезпечення екологічної та соціальної компонент якості життя у регіоні. Серед них, зокрема, варто відзначити надмірну формалізацію і шаблонне слідування методиці розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації; відсутність комплексних оцінок екологічних та соціальних впливів і взаємоузгодженості чинних стратегічних документів; декларативність багатьох ідей та положень, неврахування впливу пандемії COVID-19 на стан та зміни соціально-економічних систем регіонів (за винятком програм розвитку систем охорони здоров'я аналізованих областей); контроверсійність цілей щодо зміцнення соціальної і екологічної компонент якості життя в контексті ресурсних можливостей регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь / Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2013. 50 с.
2. Гукалова І.В. Статус категорії «якість життя населення» в географії і сучасна її динаміка у регіонах України. *Український географічний журнал*. 2013. № 4. С. 48–55.
3. Децентралізація в Україні та її вплив на соціально-економічний розвиток територій: методичні підходи та результати оцінювання : наукова доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянської І.З. Львів : ІРД НАНУ, 2018. 144 с.
4. Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації в територіальних громадах соціальної роботи із сім'ями та дітьми, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах : *Постанова Кабінету Міністрів України* № 817 від 04.08.2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-eksperimen-a817>
5. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : *Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України* № 79 від 31.03.2016 р. (зі змінами від 27.12.2018 р. № 373). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-19#n13>
6. Ніколайчук В.І. Екологічні проблеми Карпат та шляхи ймовірного їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2007. Вип. 21. С. 6–13.
7. Регіональні стратегії розвитку на період до 2027 року / Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvytku-na-period-do-2027-roku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/page/3/>
8. Химинець В.В. Карпатський регіон у контексті сталого розвитку України. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія : Економіка*. 2012. Вип. 3(37). С. 40–45.
9. Semiv, S., Berezivskiy, Y., Baranyak, I., Mulska, O., & Ivaniuk, U. (2021) Priorities and tools of regulation of external migration in the Carpathian region of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 7(2), 160–181. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.313634>

REFERENCES:

1. Libanova, E.M., Gladun, O.M., Lisogor, L.S. et al. (2013) Vymiryuvannya yakosti zhyttya v Ukrayini: analitichna dopovid' [Measuring the quality of life in Ukraine: an analytical report]. Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 50 p. (in Ukrainian)

2. Gukalova, I.V. (2013) Status katehoriyi «yakist' zhyttya naselennya» v heohrafiyi i suchasna yiyi dynamika u rehionakh Ukrayiny [The status of the category "quality of life" in geography and its current dynamics in the regions of Ukraine]. *Ukrainian Geographical Journal*, 4, 48–55. (in Ukrainian)

3. Storonyanska, I.Z. (Ed.) (2018) Detsentralizatsiya v Ukrayini ta yiyi vplyv na sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok terytoriy: metodychni pidkhody ta rezul'taty otsinyuvannya [Decentralization in Ukraine and its impact on the socio-economic development of territories: methodological approaches and evaluation results]. Lviv: IRR NASU, 144 p. (in Ukrainian)

4. Deyaki pytannya realizatsiyi eksperymental'noho proektu z orhanizatsiyi v terytorial'nykh hromadakh sotsial'noyi roboty iz sim'yamy ta dit'my, yaki nalezhat' do vrazlyvykh hrup naselennya ta/abo perebuva'yut' u skladnykh zhyttyevykh obstavynakh [Some issues of implementation of the pilot project on the organization of social work in territorial communities with families and children who belong to vulnerable groups and/or are in difficult life circumstances] (2021): *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine* No. 817 of 04.08.2021. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-realizatsiyi-eksperymental'noho-proektu-z-orhanizatsiyi-v-terytorial'nykh-hromadakh-sotsial'noyi-roboty-iz-sim'yamy-ta-dit'my-yaki-nalezhat'-do-vrazlyvykh-hrup-naselennya-ta-abo-perebuva-yut'-u-skladnykh-zhyttyevykh-obstavynakh> (in Ukrainian)

5. Metodyka rozroblennya, provedennya monitorynhu ta otsinky rezul'tatyvnosti realizatsiyi rehional'nykh stratehiy rozvytku ta planiv zakhodiv z yikh realizatsiyi [Methods of development, monitoring and evaluation of the effectiveness of the implementation of regional development strategies and action plans for their implementation] (2018): *Order of the Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine* No. 79 of 31.03.2016 (amended on 27.12.2018, No. 373). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-19#n13> (in Ukrainian)

6. Nikolaychuk, V.I. (2007) Ekolohichni problemy Karpat ta shlyakhy ymovirnoho yikh podolannya [Ecological problems of the Carpathians and ways to overcome them]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University*, 21, 6–13. (in Ukrainian)

7. Rehional'ni stratehiy rozvytku na period do 2027 roku [Regional development strategies for the period up to 2027] / Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. Available at: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvytku-na-period-do-2027-roku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/page/3/> (in Ukrainian)

8. Khymynets, V.V. (2012) Karpats'kyi rehion u konteksti staloho rozvytku Ukrayiny [Carpathian region in the context of sustainable development of Ukraine]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University: Series: Economics*, 3(37), 40–45. (in Ukrainian)

9. Semiv, S., Berezivskiy, Y., Baranyak, I., Mul'ska, O., & Ivaniuk, U. (2021) Priorities and tools of regulation of external migration in the Carpathian region of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 7(2), 160–181. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.313634>